

ὕπῆρξεν ὁ Αἰσχίνης. Ὁ συγγραφεὺς παρατηρεῖ ὅτι εἰς τὰς ἀρχαίας πληροφορίας ἀποσιωπᾶται ἐξ ὀλοκλήρου ἢ ἐξέλιξις τῆς Ρητορικῆς κατὰ τὴν παρεμβαλλομένην ἀπὸ 330 ἕως 120 π.Χ. Ἑλληνιστικὴν περίοδον. Τοῦτο τὸ ἀποδίδει εἰς τοὺς Ἀττικιστάς, οἱ ὅποιοι συνέδεον τὴν κίνησιν τῶν κατ' εὐθείαν πρὸς τοὺς συγγραφεῖς τῆς κλασσικῆς περιόδου, ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχεν ἡ ἐνδιάμεσος περίοδος. Ἐξ ἄλλου ἢ Β' Σοφιστικῆ συνάπτεται πρὸς τὰς ἐννοίας Ἀσιανισμὸς - Ἀττικισμὸς. Ὁ Ἀττικισμὸς πάλιν εἶναι διττός, γλωσσικὸς καὶ ῥητορικὸς. Ὁ ῥητορικὸς Ἀττικισμὸς προϋποθέτει ἐπάνοδον εἰς τὰ κλασσικὰ πρότυπα λόγου καὶ ὄφους, ἀδιαφορῶν διὰ τὰ Ἑλληνιστικὰ δείγματα. Αἱ ρίζαι τῆς Β' Σοφιστικῆς δέον νὰ ἀναζητηθοῦν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μὲ ἰδρυτὴν τῆς τὸν Αἰσχίνην, ὁ ὁποῖος ὑπάρξας κατὰ τὴν νεότητά του ὑποκριτῆς θεάτρον εἰσήγαγε τὸν θεατρικὸν μομπῶδη λόγον καὶ μνειὰν ποιητικῶν στίχων εἰς τὴν Ρητορικὴν τῆς Β' Σοφιστικῆς. Ὑπάρχει λοιπὸν πυρὴν ἀληθείας εἰς τὴν σχέσιν Αἰσχίνου καὶ Ρητορικῆς τῆς Β' Σοφιστικῆς, ἢ ὅποια εἰσάγει εἰς τὴν ῥητορικὴν ἀφθόνως τὴν ποιήσιν, πρᾶγμα ποῦ εἶναι καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς Ἀσιανικῆς ῥητορείας.

Διὰ τῆς ὅσον ἔνεστι πλήρους καὶ ἐμβριθοῦς ἀναλύσεώς του ὁ Kindstrand μᾶς παρουσίασε διὰ τῆς συλλογῆς τῶν ἐγκατεσπαρμένων εἰς τοὺς ἀρχαίους κριτικὸς εἰδήσεων καὶ τῆς ὀρθῆς αὐτῶν ἐρμηνείας καὶ συνδέσεως μίαν ἀρκετὰ σαφῆ εἰκόνα τῆς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκτιμήσεως τοῦ ὄφους τοῦ Αἰσχίνου καὶ τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτοῦ καθὼς ἐπίσης καὶ τῆς ἐπιδράσεως αὐτοῦ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς Ρωδίας ῥητορικῆς. Ἐνδεχομένως θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπη, καὶ τῆς Ἀσιανικῆς.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

ODYSSEUS TSAGARAKIS, *Form and Content in Homer*, Wiesbaden, 1982 (Hermes: Einzelschriften, Heft 46). Σελ. IX+170.

Ὁ Ὀδυσσεὺς Τσαγκαράκης, καθηγητῆς νῦν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Κρήτης, εἶναι εὐρύτατα γνωστὸς διὰ πάμπολλα ἀξιόλογα ἔργα του, πλεῖστα τῶν ὁποίων ἀσχολοῦνται μὲ τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη. Ἐνα ἀπὸ τὰ πλέον σημαντικὰ διὰ τὴν πρόοδον τῆς ὀμηρικῆς ἐρεῦνης εἶναι τὸ προσφάτως κυκλοφορηθὲν *Form and Content in Homer*, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς προχωρεῖ ἐπιτυχῶς πέραν τῶν —στενῶν, πιστεῦω καὶ ἐγὼ— ὀρίων τὰ ὅποια ἔχουν τεθεῖ ἀπὸ τὸν Μ. PARRY καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, ἐξετάζων τὴν ἀλληλεπίδρασιν μορφῆς καὶ περιεχομένου εἰς τὸν Ὀμηρον καὶ φωτίζων ὠρισμένας σημαντικὰς πτυχὰς τοῦ ὀμηρικοῦ προβλήματος, καθιστῶν προφανῆς ὅτι τὰ —παραδοσιακά— «τυπικά» (ἢ «λογοτυπικά») στοιχεῖα δὲν ἀποτελοῦν ἀντικείμενον τυχαίας παραλείψεως, συγχωνεύσεως ἢ μεταθέσεως, ἀλλὰ δύναται νὰ προσλαμβάνουν ἀτομικὸν χαρακτήρα καὶ νὰ ἐνσωματώνωνται εἰς τὴν δομὴν τοῦ ποιήματος.

Ἡ ἔρευνα, ὅπως ἀναφέρει εἰς τὸ τέλος τῆς λίαν κατατοπιστικῆς εἰσαγωγῆς (σσ. 1-9) ὁ συγγραφεὺς, συγκεντρώνεται εἰς ἐπιλεγέντα χωρία ἀμφοτέρων τῶν ποιημάτων, ἢ δὲ κυρία ἔμφασις προσδίδεται εἰς τὰς μείζονας θεματικὰς δομάς, αἱ ὅποια ἐπιτρέπουν τὴν ἀποψιν ἐνὸς εὐρύτερου φάσματος ποιητικῆς ζωῆς καὶ τὴν κατάδειξιν τῆς ἀλληλεπίδρασεως μορφῆς καὶ περιεχομένου. Τὸ πλουσιώτατον ὕλικόν κατατάσσεται εἰς τέσσαρα κεφάλαια: I. *Verse Structure* (δομὴ τοῦ στίχου, σσ. 10-46), ὅπου ἐξετάζονται κατὰ σειρὰν τὰ «Runover» (ἐκχυλοῦντα, ἢ προστιθέμενα εἰς νέον στίχον) ἐπιθετα (i)

καὶ —κοινὰ καὶ κύρια— οὐσιαστικά (ii) καὶ (iii) τὰ «Ornamental» (κοσμητικά) ἐπίθετα. II. *Thematic Structure* (θεματική δομή, σσ. 47-103, με θέματα ἐξεταζόμενα τὰ: Ἴφιξις, Ἐπίσκεψις, Μήνυμα, Προσφορά γεύματος, Ἀναχώρησις (Πλοίου, Ἄρματος), Ἐξοπλισμός, Ἀγορὰ (συγκέντρωσις). III. *Battle Narrative* (περιγραφή μάχης, σσ. 104-133): i. Combat (μάχη, πάλη, ἀγών), ii. The Call for help (ἐπικλήσις βοήθειας), iii. Slayings (Ἀνδροκτασίαι). Καὶ IV. *Similes* (παρομοιώσεις, σσ. 134-146), σύντομοι (i) καὶ (ii) ἐκτενεῖς.

Τὰ ἀξιόλογα ἐπὶ μέρους συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα κατακλείουν ἕκαστον κεφάλαιον (βλ. κυρίως σσ. 23, 31, 45-46, 64, 79, 103, 146), ἀνακεφαλαιώνονται —καὶ ἀξιολογοῦνται— εἰς τὸ τέλος (*Conclusion*, σσ. 147-152): Ὅτι συναποτελεῖ τὴν δομὴν τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας περιλαμβάνει —διαφόρους τῶν τυπικῶν, παραδοσιακῶν— ἀτομικοὺς ἥρωας καὶ ἀτομικὰς ποιητικὰς καταστάσεις, ἡ ἀτομικότης δὲ τοῦ χαρακτήρος καὶ τῆς καταστάσεως ἐπηρεάζει τὴν μορφήν. Ὁ ποιητὴς δὲν συνθέτει ἐξαμέτρους ὅπως ὁ οἰκοδόμος συναρμολογεῖ πλίνθους· συνθέτει ταυτοχρόνως ποίημα, ὅπερ σημαίνει ὅτι ὄρισμένα πράγματα λέγονται καὶ γίνονται ἀπὸ ὄρισμένους ἀνθρώπους εἰς ὄρισμένον χρόνον καὶ τόπον. Ἡ δομὴ τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν εἶναι ἀνθρωποκεντρική, τοῦτο δὲ δημιουργεῖ τὴν ἀτομικότητα τοῦ τύπου (τῶν μορφολογικῶν στοιχείων). Ὁ Ἀχιλλεὺς ἢ ὁ Ὀδυσσεὺς εἶχον ἀναμφισβητήτως ἐμφανισθῆ προηγουμένως ὡς πολεμισταί, ἐπισκέπται κ.λπ., ἀλλ' εἰς τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδυσσειαν ἔχουν προσλάβει πλείονα τῶν παραδοσιακῶν στοιχείων. Τὰ λογότυπα — τυπικαὶ ἐκφράσεις, τυπικὰ θέματα, τυπικαὶ σκηναὶ κ.λπ. — ἦσαν καλῶς γνωστὰ τόσον εἰς τὸν ποιητὴν ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἀκροατὰς του, ἀλλ' ἡ σύνθεσις αὐτῶν μετεβάλλετο —χωρὶς νὰ χάνουν τὸν παραδοσιακὸν χαρακτήρα— εἰς ἀτομικὰς δομὰς ὅπως τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας (τῶν ὁποίων ἡ ποιητικὴ τεχνικὴ εἶναι συνεπής, ὅπερ φαίνεται νὰ ὑποστηρίζῃ τὴν ἄποψιν ἐνιαίας πατρότητος). Τὰ παραδοσιακὰ στοιχεῖα μορφῆς, ἐπομένως, δὲν πρέπει νὰ μελετῶνται ἀνεξαρτήτως τῆς ἀτομικῆς ποιητικῆς δομῆς, ἡ ὁποία παρέχει τὸ ἰδιαίτερον ἀνθρώπινον περιεχόμενον εἰς αὐτά.

Ὡς πρὸς τὸ τυχαῖον ἢ σκόπιμον ὄρισμένων στοιχείων θὰ ἠδύνατο νὰ διαφανήσῃ κανεὶς κατὰ τὴν ἐρμηγίαν ἐπὶ μέρους χωρίων. Ἀναφέρω, π.χ., τὰ περὶ τοῦ παραδείγματος τοῦ Μελεάγρου (βλ. κυρίως σσ. 6-7 καὶ 151), ὅπου αἱ ἀπόψεις τῶν διαφόρων ἐρευνητῶν ἐξακολουθοῦν νὰ ἐμφανίζουσιν σημαντικὸν χάσμα (ἡ ποιητικὴ σκοπιμότης εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, εὐρύτερα καὶ οὐσιωδεστέρα)· ἢ τὸ παράδειγμα τοῦ «runover» οὐσιαστικοῦ ἥρώων (I 525), τὸ ὁποῖον δὲν ἀποκλείεται νὰ ὀφείλεται οὐχὶ εἰς τὴν ὑποστηριζομένην (σ. 25) ποιητικὴν πρόθεσιν, ἀλλ' ἀπλῶς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συμπληρωθῇ εἰς στίχον ἡ —ἀναγκαία— τυπικὴ φράσις *ὅτε κὲν τιν' ἐπιζάφελος χόλος ἔκοι* (κλίνω καὶ ἐγὼ πρὸς τὴν ἄποψιν τοῦ συγγραφέως). Ἀλλὰ δὲν νομίζω ὅτι ὁ Ὀδ. Τσαγκαράκης (μετὰ τὴν εὐρυμάθειαν καὶ τὴν δξύτητα τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς του) ἀφίνει πολλὰ περιθώρια ἀμφιβολίας εἰς τὸν ἀντικειμενικὸν ἐρευνητὴν διὰ τὸ βάσιμον τῶν σημαντικῶν συμπερασμάτων του.

Ἄ. Βοσκόσ